מחוון למורה · עברית ולשון · תחביר · צירופים שמניים · כיתה ט׳

מחוון: דף עבודה: צירופים שמניים, גרעין ולוואי, סמיכות ותמורה

נוצר בבינה מלאכותית · עבודה מקורית לתרגול.

חלק א

שאלה 1

הצירוף	גרעין	לוואי	סוג הלוואי
ספר מרתק	ספר	מרתק	שם תואר
חדר האוכל	חדר	האוכל	סומך
מכתב לסבתא	מכתב	לסבתא	צירוף יחס
העיר ירושלים	העיר	ירושלים	תמורה
שלושה תלמידים	תלמידים	שלושה	שם מספר
שמלת כלה	שמלת	כלה	סומך
הטיול השנתי	הטיול	השנתי	שם תואר
כתבה על החלל	כתבה	על החלל	צירוף יחס

2. הגרעין: **המורה**. הלוואים: **החדשה** (שם תואר) ו**של כיתה ט׳** (צירוף יחס).

חלק ב

שאלה 3

שני השמות	צירוף הסמיכות
ארוחה + בוקר	ארוחת בוקר
תלמידים + תיכון	תלמידי תיכון
עוגה + שוקולד	עוגת שוקולד
בגדים + חורף	בגדי חורף
שנים + לימוד	שנות לימוד
מים + ים	מי ים
שדה + תעופה	שדה תעופה

4. נסמך יחיד שמסתיים ב-ה מקבל ת בסוף (ארוחת, עוגת). נסמך רבים שמסתיים ב-ים מאבד את ה-ם (תלמידי, בגדי, מי). "שנים" מקבלת בסמיכות את הצורה "שנות". הנסמך "שדה" לא השתנה בכתיב (השתנה רק הניקוד: שְׂדֵה).

חלק ג

שאלה 5

הצירוף	מיודע	ברבים
בית ספר	בית הספר	בתי ספר

חדר מורים	חדר המורים	חדרי מורים
כרטיס טיסה	כרטיס הטיסה	כרטיסי טיסה
שעון יד	שעון היד	שעוני יד
ארוחת ערב	ארוחת הערב	ארוחות ערב

שאלה 6

המשפט	המשפט המתוקן
הבית ספר שלנו זכה בפרס.	**בית הספר** שלנו זכה בפרס.
כל הבתי כנסת בעיר היו פתוחים.	כל **בתי הכנסת** בעיר היו פתוחים.
החדר מורים נמצא בקומה השנייה.	**חדר המורים** נמצא בקומה השנייה.
קנינו את הכרטיסי טיסה אתמול.	קנינו את **כרטיסי הטיסה** אתמול.

חלק ד

שאלה 7

הצירוף	שם התואר המתאים
ארוחת הבוקר ____ (טעים)	הטעימה
חדר המורים ____ (מרווח)	המרווח
תלמידי הכיתה ____ (חרוץ)	החרוצים
עוגת השוקולד ____ (מתוק)	המתוקה
בגדי החורף ____ (חם)	החמים
שמלת כלה ____ (לבן)	לבנה (בלי ה"א, כי הסומך "כלה" אינו מיודע)

8. א. המכונית חדשה: "החדשה" בנקבה, ומתאים ל"מכונית". ב. השכן חדש: "החדש" בזכר, ומתאים ל"שכן". ההתאמה במין מראה לאיזה שם מתייחס שם התואר.

חלק ה

שאלה 9

סמיכות	עם "של"
חדר המורים	החדר של המורים
ספרי התלמידים	הספרים של התלמידים
צעצועי הילדים	הצעצועים של הילדים
בית דני	הבית של דני

10. ביתו של דני.

11. המשמעות משתנה או נעלמת: "הבית של הספר" אינו בית ספר, "היום של ההולדת" נשמע לא טבעי, ו"העורך של הדין" אינו עורך דין. אלה צירופים קבועים (מונחים): לצירוף כולו יש משמעות משלו, ולכן לא מפרקים אותו.

חלק ו

שאלה 12

הצירוף	התשובה
יום הולדת	סמיכות
יום שמח	שם עצם + שם תואר
איש עסקים	סמיכות
איש עסוק	שם עצם + שם תואר
כוס מים	סמיכות
כוס ריקה	שם עצם + שם תואר
ספר לימוד	סמיכות
ספר עבה	שם עצם + שם תואר

13. שני מבחנים: (1) אחרי שם תואר אפשר להוסיף "מאוד" (יום שמח מאוד, כוס ריקה מאוד), ואחרי סומך אי אפשר (לא אומרים "יום הולדת מאוד"). (2) ביידוע: בסמיכות ה"א הידיעה באה רק לפני הסומך (יום ההולדת), ובשם עצם + שם תואר היא באה לפני שניהם (היום השמח).

חלק ז

שאלה 14

המשפט	הגרעין	התמורה
ביקרנו בעיר חיפה.	העיר	חיפה
המורה, רונית לוי, הודיעה על מבחן.	המורה	רונית לוי
אחי הקטן, יואב, הצטרף לחוג.	אחי	יואב
קראנו את הספר "הנסיך הקטן".	הספר	"הנסיך הקטן"

15. כן: "ביקרנו בחיפה". התמורה היא שם נוסף לאותו דבר שהגרעין מציין, ולכן היא יכולה לבוא במקומו. שם תואר רק מתאר תכונה של הגרעין, ובדרך כלל אינו יכול לבוא במקומו ("ביקרנו ביפה" אינו אומר לאן הלכנו).

חלק ח

16. תשובה לדוגמה: טיול ← טיול השכבה (סומך) ← טיול השכבה השנתי (שם תואר) ← טיול השכבה השנתי לגליל (צירוף יחס). כל סדר הגיוני של לוואים מתקבל.

17. תשובה אישית. לבדוק: סמיכות מיודעת אחת לפחות (למשל "חדר המורים"), שם תואר מתאים אחרי סמיכות ("בית הספר החדש"), תמורה ("המנהלת, גב' כהן,"), צירוף יחס ("טקס לכבוד החג"), והגרעין מסומן נכון בכל צירוף.

הערה למורה: הדף בנוי בהדרגה, מזיהוי גרעין ולוואי ועד כתיבה. אפשר לחלק אותו לשני שיעורים: חלקים א-ד (סמיכות, יידוע, ריבוי והתאמה) וחלקים ה-ח (סמיכות פרודה, הבחנה בין סמיכות לשם תואר, תמורה וכתיבה).